

Fotod: Sandra Urvak
Joonised: Pille Paalam

KINNASTE JA SOKKIDE KUDUMINE

KINNASTE KUDUMINE

Silmuskudumine on eesti naiste seas laialt levinud käsitöötehnika, mis hiljemalt 17. sajandiks kujunes üldrahvalikuks varrastel kudumise oskuseks. Varem kooti põhiliselt kindaid, millel oli nii tarbe- kui ka esindusfunktsioon, samuti on kinnastega seotud suur osa kohalikest uskumustest ning traditsioonidest. Kindakirju on edasi antud põlvest põlve. Paljud kirjad kooti vanade kinnaste järgi, mida laenati naabritelegi. Kooti ka spetsiaalseid tööproove näidisteks, millel kajastusid sõitudel ja kirikus nähtud kindakirjad, enda kombineeritud uued kirjad ja loodusest inspireeritud ideed. Kudumiseks kasutati kahe- vahel ka kolmekordseid naturaalse värvusega ja värvitud villaseid lõngu.

Vanemad labakindad on kootud heledamast ja tumedamast naturaalse tooniga lõngadest (lambamust, lambapruun, hall, valge). Värviliste mustrilõngade saamiseks kasutati esialgu taimevärve. Välismaiseid värvaineid tarvitati vaid paremate esemete kirjamisel, sest need värvid olid väga kallid. Üldisemalt hakati näiteks potisiinist rõivastuses kasutama alles 18.–19. sajandi vahetusel. Ka kindaid hakati sel perioodil sagedamini kuduma sini-valgekirjalistena. Aniliinvärvide ja asovärvide tarvituselevõtt 19. sajandi II poolel mõjutas tunduvalt kinnaste tonaalset pilti. Kindalõngu hakati värvima erksates punastes, lillades, oranžides, ererohelistes ja sügavmustades toonides.

Pidulike kinnastena kanti 19. sajandist alates ka lihtsa äärekaunistusega koekirjalisi valgeid, musti, halle ja punaseid sõrmkindaid. Külaskäigu kinnasteks eelistati peenemat ja pehmemat villa (tallevilla või abaluu piirkonna villa). Töökinnasteks sobis karmim kaela- ja kõhualuse vill. Kindalõngad kraasiti ja kedrati kodus, kuna kudumiseks vajati laugjama keeruga lõnga. Et labakindad paremini sooja peaksid, kooti neid nn toppidega (sissepoole aasadega). Samal eesmärgil õmmeldi kinnaste sisse ka lambavatti ning kooti kahekordseid voodriga kindaid (joonis 1). Töökinnaste vastupidavust ja soojapidavust tõsteti vanutamise ja vanutamisega. Eriolstarbelisi töökindaid, ilma sõrmeotsteta poolkindaid, kooti kartulivõtmise, karjas kudumise või muu tegevuse jaoks. Tuntud olid ka nekrutitele mõeldud lahtise pöidlaavaga kindad.

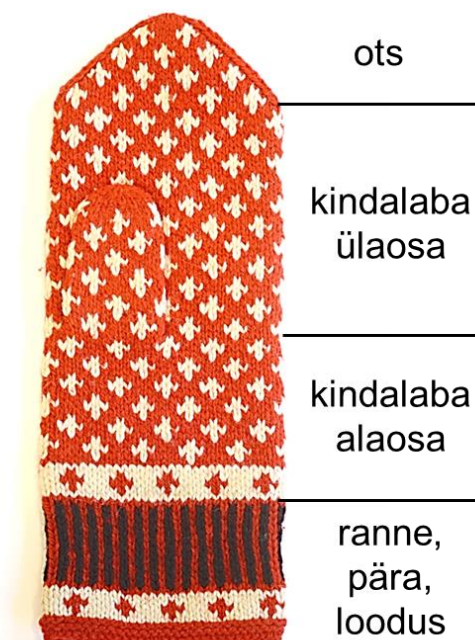

Joonis 1 - Kahekordses koes kootud kirikindad.

Mitu tõusu ja mõõna üle elanud, on kindad tänaseni visalt meile vältimatult vajalike esemete esireas püsinud.

LABAKINDA KUDUMINE

Kinda osad (joonis 2) – loodus, pära ehk ranne (3–6 cm); kindalaba alaosa (randmeosast kuni põidlani); põial; kindalaba ülaosa (pöidlaavast otsa kokkuvõteteni); ots.

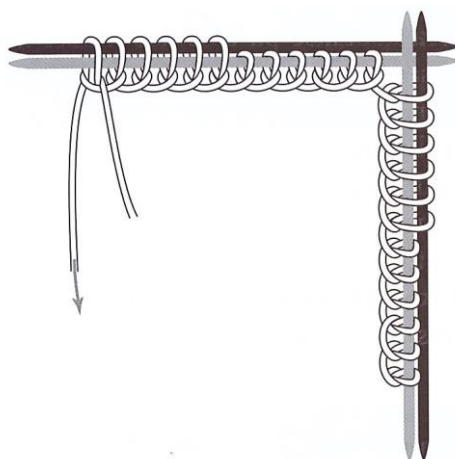

Joonis 2 - Kinda osad

Silmuste loomisel tuleb arvestada, kas kude tõmbub kokku (vikkel-, palmik-, soonik- ja kahe lõngaga kootud kude) või venib hoopis laiemaks (pitskude). Tavaliselt luuakse igale vardale 12–20 silmust, seega kokku 48–80 silmust. Silmuste hulk oleneb käelaba ümbermõõdust, lõnga jämedusest ja koe tihedusest.

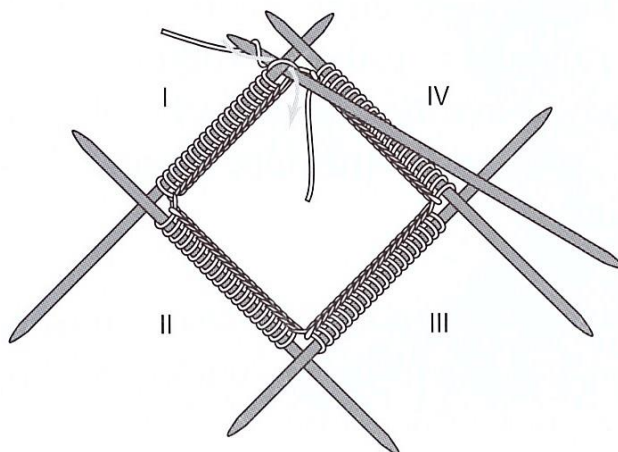
Silmusteriingi saamiseks kasutatakse enamasti töövõtet, kus kõik kindasilmused luuakse järjest kahele vardale. Kui see on tehtud, tõmba üks varras silmustest välja ning jaga või tõsta loodud silmused neljale vardale ja ühenda sõlmimise teel ringiks.

Teine, mugavam võimalus on alustada kahele vardale kahe lõngaga ristipidise loomisvõttega, luues varrastele ühe varda silmuste arvu. Kui see on tehtud, tõmba üks varras silmustest välja ja aseta loodud silmuste kohale ning järgmise varda silmused loo taas kahele vardale. Siis võta kaks järgmist vaba varrast ning loo neile ühe varda silmuste arv, seejärel tõmba üks varras silmustest välja ja jätka loomist kahele vardale (joonis 3a).

Joonis 3a. Loomine kahele vardale.

Loodud silmused jaga võrdselt neljale vardale, libistades kahelt vardalt maha need silmused, milles vardad asetsevad n-ö topelt. Seejärel ühenda neljal vardal olevad silmused ringiks (joonis 3b) ning alusta ringselt kudumist nii tihedalt, et vardad ei langeks koest välja.

Joonis 3. Silmuste jagamine ringiks.

Kinda kudumist alustatakse kinda pärast ehk **randmest**. Kinda randmeosad olid esialgu lühikesed, tavaliselt ühevärvilised ja sama laiad nagu labaosa (joonis 4). Kaasaegsematel kinnastel on randmeosa soonik pikem ja kitsam, kaunistuseks triibud (joonis 5) ja mitmesugused koetehnikad.

Sagedamini kootakse ranne soonikkoes (1:1 või 2:2), mis hoiab hästi ümber käe ja venib parasjagu. Randmeosa võib kududa ka näiteks pitskoes, lapilises (vt lapilised koed) või mõnes muus sobivas koetehnikas.

Joonis 4 - Lühike ranne

Joonis 5 - Soonikranne

Kinda labaosa kirjutakse tavaliselt kogu kinda ulatuses ühe mustriga, vahel kootakse põial või sõrmkinnastel nii põial kui ka teised sõrmed väiksemakirjalise mustriga. Sageli tuleb enne labaosa kudumist varrastele 2–4 silmust juurde kasvatada, et kirjakorrad mahuksid tervikuna kirjaringile. Ringi algus jäta väikese sõrme poolsele küljele. Suure mustri puhul jälgi, et motiivi keskoht jääks käeselja keskele ja mahuks tervikuna kinda pealmisele poolele ära. Laba koo esialgu kuni pöidla-avani. Laba alaosa pikkuseks arvesta nii mitu kudumisringi, kui mitu silmust on kahel kudumisvardal kokku + 2–4 ringi. Kõige täpsema pikkuse saad kinnast kätte proovides.

Pöidla-ava kootakse parema käe kindal kolmandale ja vasaku käe kindal teisele vardale, sest siis jääb kudumislõnga algus käe alla, väikese sõrme poole, ja kirjakorra üleminekut ei ole nii hästi näha. Pöidla-ava laiuseks arvesta 10–14 silmust ehk silmuste arv, mis võrdub ühe kolmandikuga kahe varda silmustest, ning lisaks kuni 2 silmust juurde. Näiteks, kui igal vardal on 15 silmust, siis pöidla-avaks arvestatakse $15 + 15 : 3 = 10 + 2 = 12$ silmust.

Pöidla-ava moodustamiseks on kaks võimalust. Mõlemal juhul jälgi, et ava ei algaks kohe

kinda küljelt ja põial ei tuleks liiga külje peale. Parema käe kindal koo enne pöidla-ava moodustamist varda alguses 2–4 silmust kudumisvardale. Vasaku käe pöidla-ava moodustamisel peab pärast ava jätmist jääma teise varda lõppu kudumiseks veel 2–4 silmust.

Esimesel juhul koo pöidla-ava silmused teist värvi abilõngaga läbi. Pika lõngajooksu vältimiseks tõsta abilõngale kootud silmused vasakule vardale tagasi ja koo kirja järgides uuesti läbi (joonis 6).

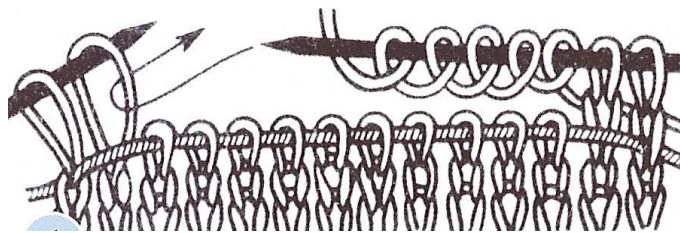
Joonis 6 - kinnine pöidla-ava

Joonis 7a - lahtine pöidla-ava

Teisel juhul tõsta pöidla-avaks ettenähtud silmused ilma kudumata lisalõngale või haaknõelale (joonis 7a). Mahatõstetud silmuste asemele loo üle pöidla loomise võttega sama palju uusi silmuseid (joonis 7b).

Pärast pöidla-ava moodustamist koo laba edasi kuni kinda otsa kokku kudumiseni (kuni kude ulatub üle väikese sõrme).

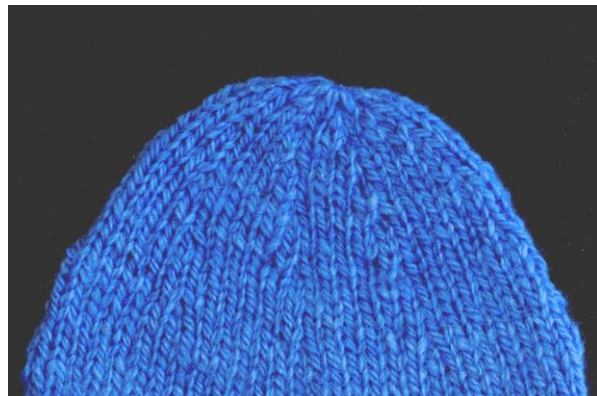
Joonis 7b – Pöidla silmuste loomine

Laba lõpetamisel kahanda igal ringil korraga neljast kohast esimese ja kolmanda varda alguses ning teise ja neljanda varda lõpus. Kahandused jäävad kinda külgedele ning tulemuseks on kolmnurkse kujuga kindaots. Kirikinnastel koo laba lõpetamisel kahandused põhilõngaga (joonis 8), et vältida ebaühtlaselt kirju kahandusvööndi tekkimist.

Kinda otsa kudumiseks võib soovi korral kasutada ka teisi, näiteks soki otsa kahandustega sarnaseid kahandusvõtteid, mille tulemuseks on ümarakujuline lõpetus (joonis 9), mis sobiks eelkõige ühevärvilisele kindale. Kirikinnaste kudumisel soovitatakse kasutada esiemade traditsioonilisi kahandusvõtteid, et otsa kokkuvõtted jääksid tihedad ning ei laseks tuult läbi.

Joonis 8 - põhilõngaga kokkuvõte

Joonis 9 - ümar kindaots

Selleks on kolm moodust:

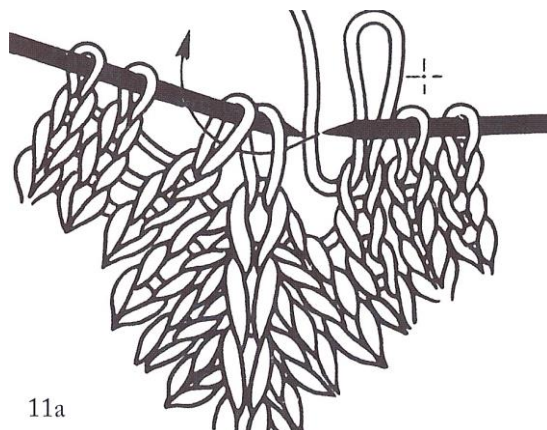
1. **Poole tahiga kahandus** (ahendus) – venita varda lõpus viimane läbikootud silmus pikaks aasaks ja koo aasa kinnise poolega järgmise varda kaks silmust parempidi kokku (joonised 10a ja 10b). Seejärel tõmba aas kokku ja jätkka kudumist.

Joonised 10a, 10b – Poole tahiga kahandus.

2. **Ühe tahiga kahandus** – koo varda lõpus viimane silmus parempidi, tõsta vardalt maha ja venita pikaks aasaks (joonised 11a ja 11b). Siis võta aasa kinnine pool (joonisel 11a märgitud ristiga) sõrmele ja koo järgmise varda alguses sellega kaks silmust parempidi keerus kokku. Seejärel lase aas sõrmelt maha, tõmba kokku ja

koo edasi.

11a

Joonised 11a, 11b - Ühe tahiga kahandus.

3. **Kahe tahiga kahandus** – koo varda lõpus eelviimane silmus parempidi läbi ja venita pikaks aasaks (joonised 12a ja 12b). Koo aasa kinnise poolega viimane silmus vardal parempidi ja järgmise varda alguses kaks silmust parempidi keerus kokku. Seejärel tõmba aas kinni ja koo edasi.

12a

Joonis 12b - kahe tahiga kahandus

Kinda otsa kahandamine lõpeta siis, kui igale vardale on jäänud 2 silmust. Katkesta kudumislõng, vii kõigist silmustest korraka läbi ning pinguta kokku (jääb ilus ringjalt koos olevate silmustega lõpetus). Lõngaots viia nõela abil keskavausest kinda pahemale poolele ja kinnita.

Pöidla kudumine (joonis 13) algab pöidla-ava silmuste varrastele korjamisega. Kui ava on kootud abilõngaga, harutatakse see silmustest välja. Korja pöidla-ava ülemise ääre silmused ühele vardale, alumise ääre silmused teisele vardale. Teisel juhul tõsta lisaõngal

või haaknõelal olevad silmused ühele vardale ja korja teisele vardale ava ülemisest äärest sama palju silmuseid (vt joonis 7b). Mõlemal juhul korja lisaks olemasolevaile silmustele veel pöidla-ava kummastki otsast 1–2 silmust juurde (et ei tekiks auku). Enne kudumist jaga kõik silmused kolmele vardale ning koo pöial ringselt. Teisel või kolmandal ringil kahanda parempidise kudumisvõttega pöidla külgedelt juurdekootud silmused. Vajaduse korral kahanda pöidla tagaküljel veel 2–3 silmust.

Kui kude on jõudnud küüneni, kahanda iga varda lõpus kaks silmust kokku, viimased 5–6 silmust tõmba nõela abil kokku ning lahtine lõngaots kinnita töö pahemal poolel. Vormi valminud kindad triikimisalusel ning viimistle triikrauaga aururežiimil kergelt vajutades.

Joonis 13 – Pöial.

SÕRMKINDA KUDUMINE

Sõrmkinda kudumisel arvestatakse koemustriga. Käeseljalt sõrmedele ulatuva mustritriibu kudumisel jälgitakse, et see jääks sõrme keskele. Seepärast peab sõrme silmuste jagamine ja koemustri paigutus juba alguses kavandatud olema. Kui kirjatud kindale soovitakse kududa pöidlakiil, siis peaks enne kavandama kasvatusala koekirja, sest kasvatamine muudab mustri jooksu ja asukohta (joonis 14).

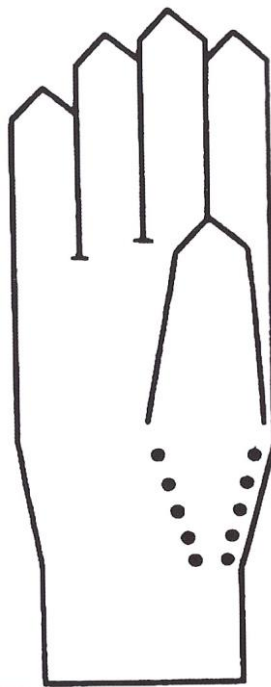

Joonis 14 - põidlakiil kirikindal.

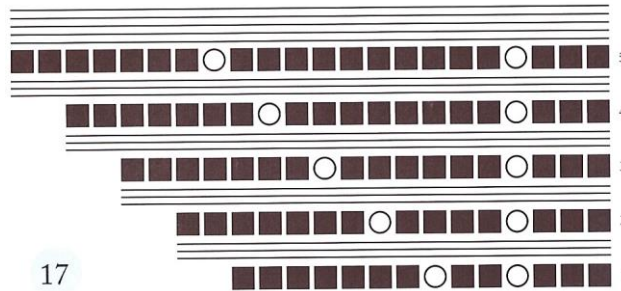
Joonis 15 - Muhu sõrmkinnas.

Lihtsa põidla-avaga sõrmik (joonis 15) koo sõrmedeni nagu labakinnaski. Erinevalt labakindast koo sõrmkindale enne põidla-ava sagedamini **põidlakiil** (joonis 16). Kiilu kudumist alusta umbes 1 cm randmest kõrgemalt samale vardale, millele kood põidla-ava. Kiilu kudumisega laieneb kindalaba nagu käelabagi põidla suunas.

Joonis 16 – Põidlakiil.

Kiilu võib kududa mitmeti. Siinkohal esitatakse üks võimalus: õhksilmustega kudumine (koesse jäävad augud). Õhksilmuste abil kasvata igal kasvatusringil kaks silmust (joonis 17). Enne kasvatamist koo varda alguses 3 silmust tavapäraselt. Esimesel kasvatusringil koo kahe õhksilmuse vahele 2, teisel kasvatusringil 4, kolmandal 6 silmust jne. Kokku kasvata põidlakiiluks 8–10 silmust. Kasvatusringide vahele koo 3 ringi.

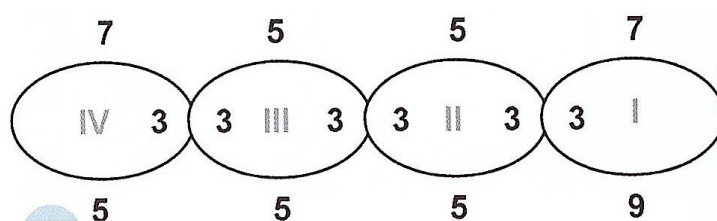
Joonis 17 – Kiilu kudumine.

Kui põidlakiil on paras, võta kiilusilmused abilõngale ja loo üle põidla võttega nende kohale uued silmused, kuid nelja võrra vähem, ja koo edasi. Pärast põidla-ava moodustamist koo paar ringi harilikult. Kolmanda ringiga alusta põidlakiilu kahandamist parempidise kudumisvõttega sama silmuse kohalt, kus kasvatamine lõppes. Põidlakiilu juures kahanda ühel kahandusringil korraga kahest kohast, vastavalt sellele, kuidas enne kasvasid (kahandamine toimub üle ringi) (joonis 18).

Joonis 18 - Põidlakiil ja kahandus.

Pärast põidlakiilu kahandamist koo labiosa ilma kasvatuste ja kahandusteta kuni väikese sõrme alguseni (proovi kinnast kätte). Seejärel jaga silmused neljaks, arvestades kummalegi küljele 3 lisasilmust (joonis 19).

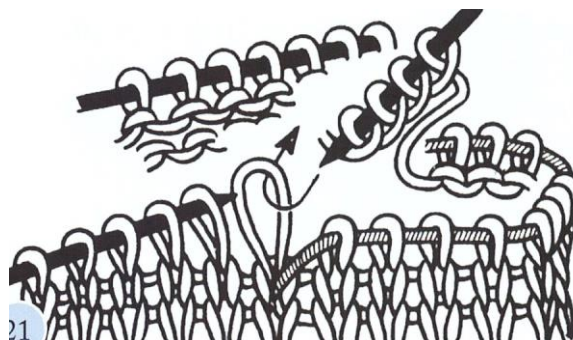

Joonis 19 – Silmuste jagamine sõrmedeks.

Väike sõrm on madalamal kui teised, seega võiks selle esimesena valmis kududa (joonis 20). Sõrme vaheks loo 3–5 silmust juurde (joonis 21). Need juurde loodud silmused ühendavad peo- ja käeseljasilmsused üheks ringiks (teiste sõrmede silmused tõsta abilõngale). Vaheilmustega saab sõrmele paraja laiuse anda. Sõrm koo kolmel vardal. Sõrme algus peab olema avar, kolmandal ringil võib sõrme siseküljel, samuti sõrmelülide kohal 2 silmust kokku kududa. Koo kuni küüneni, seejärel kahanda, kududes iga varda lõpus 2 silmust kokku.

Joonis 20 - Väike sõrm.

Joonis 21 – Sõrmede silmuste loomine

Pärast väikese sõrme kudumist võta sõrme vaheilmused ning teiste sõrmede silmused uuesti varrastele ja koo 3–4 ringi, siis võta kahe esimese sõrme silmused abilõngale ning koo valmis kolmas sõrm, seejärel teine ja esimene (soovi korral võid teisena valmis kududa ka esimese sõrme jne).

Võta **pöidlailmused** kolmele vardale (lisaks võta pöidla-ava kummastki otsast juurde veel 1–2 silmust, et ei tekiks auku) ja koo samamoodi nagu labakinda põialt.

Viimistlemine: vormi sõrmkinna sõrmedega triikimisalusel ühtlaseks ja sirgeks. Jälgi, et kinda sõrmed üksteist veidi kataksid. Viimistle kuumniiske töötusega ehk aurutades. Aurutamine tähendab, et naturaallillase materjali korral võib triikrauaga aururežiimil kergelt esemele vajutada või hoida triikrauda eseme kohal ning lasta mõjuda vaid aurul.

Nii väldid kinda n-ö lamandumist, kus viimistletud pind on muutunud õhukeseks ja elutuks. Kuum-niiske töötlemine ei tähenda triikimist, kus triikrauda libistatakse eseme pinnal, ega ka pressimist, kus kasutatakse samuti aururežiimi, kuid triikrauaga surutakse tugevalt esemele, soovides anda sellele tugevalt vormihoidvat kuju (näiteks viigipükste viikide pressimine).

Akrüüli jm sünteetilisi kiude sisaldavad lõngad ei talu kuumniisket viimistlust, pinnad lamanduvad jäädavalt, rikkudes koheva koestruktuuri. Sellistest lõngadest esemete viimistluseks piisab alusele vormimisest ning niiske riidega katmisest. Riidel ja kudumil lastakse koos kuivada.

SOKI KUDUMINE

Eestis hakati sokke (sukki) laialdasemalt kandma nähtavasti 18. sajandi paiku, ent see, millal nende kudumine meie aladele levis, pole täpselt teada. Villaseid silmuskoelisi kirisukki hakati kandma 19. sajandil. Näiteks Muhus tulid kirisukad kasutusele hiljem, 19. sajandi II poolel, kui Eestisse jõudsid tööstuslikud aniliinvärvid, mis võitsid kiiresti poolehoidu. Taimedega ei õnnestunud värvida tulipunast, helelillat, erkroosat (nn muhuroosa ehk kiperoot), ererohelist, oranži ja sügavmusta lõnga (joonis 22). Juba 19. sajandi I poolel osati värvida nn neolõnga, kuid uued aniliinvärvid ahvatlesid üha enam katsetama.

Joonis 22 - Muhu kirisukad

Sukasääri on paikkonniti üsna rikkalikult kirjatud (joonis 23). Erinevalt teistest Eesti paikadest on ornamendid saartel keerukamad, värvid erksamad ja eredamad. Rikkalik kiri eeldab ka peenikest lõnga, seetõttu on sukakirjad silmusterohked – keskmiselt 35–50 silmust igal vardal. Sukakirjades on esindatud enamasti geomeetrilised ornamendid. Mustrites kasutatakse veel nimetähti, numbreid, südameid, ankruid jms. Laiades kahevärvilistes kirjades on siin-seal vähesel määral kasutatud ka peale tikkimist.

Joonis 23 - Kihnu sukad

Kirikoelise suka sääreosa kirjad ei ole lõngajooksude tõttu eriti venivad ja hoiavad seetõttu sukka paremini üleval. Õige suurusega sukad liibuvad vastu säärt ning on kandmisel mugavad ja hästi soojad. Mustri vahetuskohad ehk kudumisringi algus ja lõpp asetsevad jala siseküljel. Naiste sukad kinnitati alt- või pealtpoolt põlve villastest lõngadest palmitsetud sukapaeltega, meeste sukad altpoolt põlve säärepaeltega. Sukkade kõrval on alati kootud ka sokke ehk poolsukki (etnogr. *kapetad*, *kabjused*, *kapukad*, *kapetid*, *pöiused*, *tallukad* jmt, mida kanti koos sääristega ehk varrikutega, säärikatega, säärsukkadega). Poolsukad olid pidulikud ja kirjalised, aga ka igapäevased, mida kanti talviseid töid tehes.

Tänapäeval kootakse rohkem tavalisi sokke, mida iga päev saabaste sees või toas kanda, aga ka uhkemaid sokke, mida jõuludeks kaminale riputada (joonised 24 ja 25) või

külaskäigul jalga panna.

Joonis 24 - Kirsi Jelle tikitud sokid.

Joonis 25 – Lastesokid.

Soki osad (joonis 26): loodus ehk suu, veer; säär; kannalakk ehk kannalatt, kannakiil ehk kannasiil; kand ehk konts; laba, pöid ehk tald; ots, ahendus ehk kahandus, lõpetus, tallanukk.

Soki kudumist alusta loodusest. Loo silmused neljale vardale, igale vardale 14–22 silmust, olenevalt lõnga jämedusest ja jalalaba ümbermõõdust. **Soki silmuste arv = jalalaba ümbermõõt x silmuste arv 5 cm-l : 5.**

Loomise töövõtted on samad, mida kasutatakse ka kinnaste silmusringi saamiseks (vt kinda kudumine). Sääreosa kudumist alustatakse tavaliselt 2:2 soonikuga (2 silmust parempidi, 2 silmust pahempidi või kasutades parempidist keerdsilmuse võtet). Sääreosa pikkus sõltub kuduja soovist, klassikaline sääre kõrgus on 16 cm, millest ülemise osa moodustab soonikpind ning alumise osa 5 cm pikkune parempidine kude, n-ö labaosa ülemineks. Enne labaosa kudumisele üleminemist võib kudumise käigus vajaduse korral mõned silmused juurde kasvatada. Silmuste juurdekasvatamine on oluline pigem värviliste kirimustritega kirjamisel. Mustri paigutamisel arvesta soki sääre kitsamat osa. Arvestama pead ka seda, et soki sääreosa ees, külgedel või taga asetsev muster jääks pärast kahandamist õigesse kohta.

Joonis 26 - Soki osad.

Kahandada võib soki külgedel või taga, olenevalt kudumismustrist. Kui muster on soki külgedel, kahanda mõlemal pool mustrit. Täiskasvanuil on sääre laiema koha ja kanna vahe umbes 10–14 silmust. Arvesta, et kaht värvi lõngaga kootud (mustriga) sokk venib väga vähe. Soki pikkust ja laiust proovi jala peal.

Soki kanna ehk saksa (mõisniku) kanna kudumine (kannaosa moodustavad kannalakk, kannapõhi, kannakiil). Kannalaka tarbeks koo enne neljanda ja esimese varda silmused ühele vardale (üks varras jääb tööst kõrvale) (joonis 27). Ka jalapealse osa kahe varda silmused jäävad lakaosa kudumisel tööst kõrvale. Kannalakk koo edasi-tagasi ridadena nii, et servad jääksid silmuselised (joonis 28). Nii kannalakk kui ka kannapõhi koo paksema ja tihedama nn tugevdusega, et see paremini vastu peaks (joonis 29a).

Joonis 27 - Kannalaka kudumine.

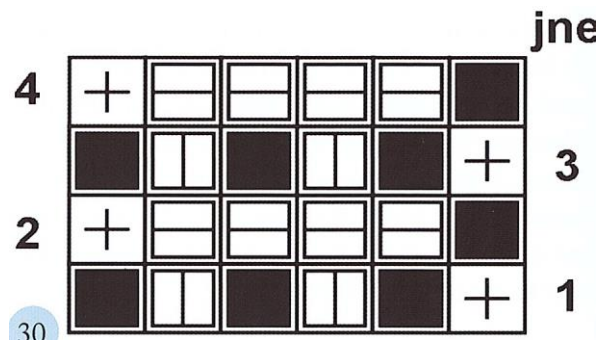

Joonis 28 - Kannalaka silmuselised servad.

Joonis 29a - Kannalaka tugevdus.

Tugevduse kudumine (joonis 29b): tõsta ääresilmus kudumata vardale ja koo üks silmus parempidi. Järgmine silmus tõsta pahempidise võttega (venitatud silmus) vardalt vardale kudumata (lõngajooks töö taga), kolmas silmus koo parempidi jne. Viimane kannalaka silmus koo parempidi. Pööra töö ümber, tõsta ääresilmus kudumata paremale vardale ja koo järgmised kannalaka silmused pahempidi läbi. Koo kannalaka kõrguseks (ca 5–6 cm) nii mitu rida, kui mitu silmust on kahel vardal kokku. Valmis laka külgedel on sama palju silmuseid, kui palju neid on ühel vardal.

Joonis 29b – Tugevduse kudumine.

Kannapõhja moodustamiseks jaga kannalaka silmused kolmeks nii (joonis 30):

Joonis 30 - kannapõhja silmuste jaotus

külgedele võrdselt, keskosale kas külgedega võrdselt või liida kolmeks jagamise jääk juurde. Kannapõhja silmuseid koo kahel vardal samuti edasi-tagasi ridadena (kootakse ainult kannapõhja silmused) nii: tõsta kannapõhja esimene silmus ääresilmusena vardalt vardale ja jätkka kannapõhja kudumisel lakaosa tugevduse põhimõtet; põhjaosa viimane

silmus ja küljeosa esimene silmus koo parempidi ületõstmisega kokku. Pööra töö ümber ja tõsta esimene silmus kudumata vardalt vardale, tagasireal koo kõik kannapõhja silmused pahempidi, põhjaosa viimane silmus ning küljeosa esimene silmus koo pahempidi kokku. Pööra töö jälle ümber ning jätka kudumist eespool kirjeldatud võtetega. Koo põhjaosa seni, kuni kõik külgmiste osade silmused on kannapõhjaga kokku kootud ning varrastele on jäänud ainult kannapõhja silmused (joonis 31).

Joonis 31 - kannapõhi

Kui kannapõhi on valmis, hakatakse sokki taas ringselt kuduma (joonis 32).

Joonis 32 - Ringne kudumine.

Koo põhjasilmustega ühele vardale kannalaka igast ääresilmusest välja uus silmus (pista varras ääresilmusest läbi ja haara lõng läbi silmuse vardale) (joonis 33). Korja 1–2 silmust kahe varda üleminekukohalt lisaks (et koesse auke ei jääks). Teise ja kolmanda varda silmused koo parempidi läbi. Vabale vardale korja enne ääresilmuste kudumist 1–2 lisasilmust. Kannalaka teisel serval koo ääresilmustest vardale samuti uued silmused ning samale vardale koo ka järelejäänud põhjasilmused. Soki pahemal poolel jäävad näha kannalaka ääresilmuste read (joonis 34). 1–2 ringi koo parempidi.

Joonis 33 – Silmuste korjamine.

Joonis 34 - Korjatud ääresilmused.

Kannakiilu kudumine: kuna esimesel ja neljandal vardal on nüüd silmuseid rohkem kui teisel ja kolmandal vardal, tuleb lisasilmused suka külgedel kahandada. Kahanda ühel ja samal kudumisringil soki mõlemal küljel: koo esimese varda lõpus kaks silmust parempidi kokku ja neljanda varda alguses kaks silmust parempidi ületõstega kokku. Kahanda igal ringil seni, kuni varrastel on võrdne arv silmuseid. Tulemuseks on kenad silmuselised kokkuvõttejooned, mida nimetataksegi kannakiiluks (joonis 35).

Joonis 35 – Kannakiil.

Pärast kahandusringe jätka **pöiaosa kudumist**. Koo seni, kuni põid on $\frac{2}{3}$ labajala pikkuselt valmis (väike varvas jääb soki sisse).

Kogemata kand (ehk konts) – paljudel etnograafilistel sukkadel on kasutatud just kogemata kanna kudumisvõtteid. Kand ehk konts koo pärast seda, kui sokk on valmis kootud. Enne koo planeeritava kanna asukohas esimese ja neljanda varda silmused teist värvi abilõngaga läbi (nagu kinda suletud põidlaava puhul) (joonis 36a), tõsta silmused vasakule vardale tagasi, seejärel jätka soki kudumist põhilõngaga. Kanna moodustamiseks haruta abilõng silmustest välja ning korja teine teisele poole ava jäävad silmused neljale vardale (joonis 36b). Olemasolevatele silmustele võib korjata kummastki otsast veel 1–2 silmust lisaks (siis ei jää külgedele auke).

Joonis 36a - Kogemata kanna-ava.

Joonis 36b - Kogemata kanna-ava.

Kanna kudumiseks kasuta nagu kindaotsa lõpetamisel kas poole-, ühe- või kahe tahiga kahandusvõtteid (joonised 37 ja 38).

Joonis 37 - poole tahiga kogemata kand

Joonis 38 - kahe tahiga kogemata kand

Sokiotsa võib lõpetada mitmeti, kas ümaramalt või pikemalt, hajutatud või spiraalselt kulgevate kokkuvõtetega, poole-, ühe- või kahe tahiga (vt kinda lõpetamine) või kududa lõpetused parema ja vasaku jala jaoks eraldi.

Üks lihtsamaid viise soki otsa lõpetada on teha **spiraalne kahandus**, kus iga varda lõpus kootakse kaks silmust parempidi kokku ja tehakse lisaks üks kahandusteta vahering (joonis 39). Kahandada võib ka iga varda alguses, kududes kaks silmust parempidi kokku (joonis 40). Kahanda nii, kuni igale vardale on jäänud 2 silmust, seejärel katkesta lõng ja vii kõigist silmustest läbi, tõmba ring kinni ning kinnita lõngaots soki pahemale poolele. Kui kood kahandused igal ringil, siis on tulemuseks lühike tõmpjas sokiots.

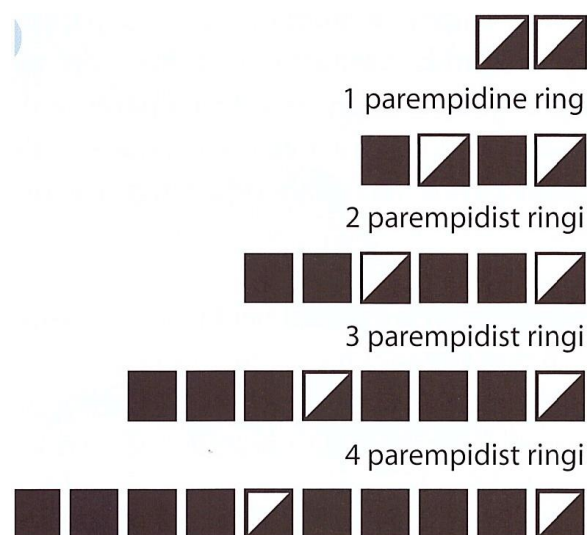
Joonised 39, 40 - Spiraalne kahandus iga varda lõpus. Spiraalne kahandus iga varda alguses.

Spiraalselt võib soki otsa kududa ka nii, et kahandused jäävad **hajutatult** ja spiraalselt jooksmas ümber soki otsa (joonis 41).

Joonis 41 - spiraalne hajutatud kahandus

Keskmise pikkusega ümar kahandus – (joonis 42) silmused kahandatakse korraga 8 kohas: koo varda alguses 2 silmust parempidi kokku ja varda keskel 2 silmust parempidi kokku. Siis koo nii mitu kahandusteta rida, kui mitu silmust jäi kahe kahanduskoha vahele. Koo samamoodi edasi, kuni igale vardale jääb 2 silmust, ning lõpeta kudumine.

Joonis 42 – Ümar kahandus.

Hajutatud kahandus – kahanda igal vardal 1 silmus vabalt valitud kohas, seejärel koo 4–6 rida kahandusteta. Seejärel kahanda jälle igalt vardalt 1 silmus, kuid teises kohas. Vaheridu koo ühe võrra vähem jne (joonis 43).

Joonis 43 - hajutatud kahandus

Parema või/ja vasaku jala soki ots – kahandamist alusta kõigepealt jalalaba välimiselt küljelt. Kui pooled silmused on ühelt küljelt kahandatud (kahelt vardalt), hakka kahandama mõlemalt küljelt korraga (joonis 44). Eespool kirjeldatud töövõtteid on kasutatud Setu meestesuka ainetel kujundatud koti “varvaste” kudumisel (joonis 45).

Joonis 44 - Parema jala sokiots.

Joonis 45 - Setu suka ainetel varvaskott.

Lõpetsots – kahanda korraga neljast kohast. Kahandamine toimub soki külgedel. Koo esimese ja kolmanda varda lõpus kaks eelviimast silmust parempidi kokku ja viimane silmus parempidi. Teise ja neljanda varda alguses koo üks silmus parempidi ja kaks järgmist silmust parempidi ületõstmisega kokku. Pärast esimest kahandust koo 5 vaheringi, pärast teist kahandusringi 4 vaheringi jne (joonis 46).

Joonis 46 – Lõpetsots.

Sokkide **viimistlemiseks** peida-kinnita kõik lahtised lõngaotsad soki pahemale poolele. Vormi villased sokid triikimisalusel ühtlaseks ning auruta triikrauaga kergelt peale vajutades või triikrauda eseme kohal hoides.

ALLIKAD

- Aljasmets, E. "Silmuskudumine IV-VI klassile. Tööõpetuse ABC". Tallinn: Valgus, 1971.
- Artla, T, Ojaste, A. "Kindakirju Viru- ja Võrumaalt". Tallinn: TPÜ Kirjastus, 2000.
- "Eesti rahvakultuur". Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2008.
- Claire Hallik. "Silmuskudumine". Eesti Riiklik Kirjastus. Tallinn, 1957.
- Claire Hallik. "Silmuskudumine". Kirjastus Kunst. Tallinn, 1973.
- Jõeste, K., Ehin, K. "Kirjatud teekond". Saara Kirjastus, 2012.
- Kaarma, M, Voolmaa, A. "Eesti Rahvarõivad". Tallinn: Eesti Raamat, 1981.
- Kabur, A.; Pink, A.; Meriste, M. "Meite Muhu mustrid". Saara Kirjastus, 2010.
- Konsin, K. "Koekirjalised kindad ja sukad". Tartu: ENSV Riiklik Etnograafiamuuseum, 1969.
- Konsin, K. "Eesti Rahvakunst I. Silmkoeesemed". Tallinn: Kirjastus Kunst, 1972.
- Kurrik, H. "Eesti rahvarõivad". Tartu: ERM, 1938.
- Lutsepp, E., Tammiss, I. "Eesti kindakirjad". Tammeraamat, 2007.
- Lutsepp, E., Tammiss, I. "Eesti sokikirjad". Tammeraamat, 2008.
- Manninen, I. "Eesti rahvariiete ajalugu". Tartu: Eesti Rahva Muuseum, 2009.
- Meeri, T. „Kudumisõpetus 2. Diagonaalkoed. Horisontaalsed vööndid.“ Tallinn: Valgus, 1997.
- "Mulgi kirikindad ja kirisukad". Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1960.
- „Mulgi kindad.“ Pärnu: OÜ Heili Kirjastus, 1998.
- Ojaste, A. „Etnograafilised koed – kirjamine ja roosimine.“ (2010).
<http://www.tlu.ee/opmat/ku/MLT6008>
- Piiri, R. „Kindad. Õnnetähest männakirjani. Tartu: ERM, 2001.
- Praakli, A. "Eesti labakindad ilma laande laiali". Elmatar, 2009.
- Praakli, A. "Eesti sokikirjad ilma laande laiali". Elmatar, 2010.

Koeproovide ja mudelite näidised (lisaks autori kootuile):

- TLÜ tööõpetuse osakonna metoodilisse fondi kuuluvad üliõpilaste tööproovid ja näidisesemed.
- Rukkililledega tikitud sokid – autor Kirsi Jelle.